МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЖУРНАЛІСТИКИ

УКРАЇНСЬКА ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів

Всеукраїнської науково-практичної конференції

з міжнародною участю

Київ – 2026

УДК 007:304:070

Рецензенти:

Володимир САДІВНИЧИЙ, д-р. наук із соц. комунік., проф., завідувач кафедри журналістики та філології Сумського державного університету

Юрій БІДЗІЛЯ, д-р. наук із соц. комунік., проф., декан філологічного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Рекомендовано до друку
Вченою радою Навчально-наукового інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 7 від 20 січня 2026 р.).

Редакційна колегія:

Юрій БОНДАР, канд. політ. наук, проф., директор ННІЖ;
Анастасія ВОЛОБУЄВА, канд. наук із соц. комунік., доц., заст. директора з науково-педагогічної роботи ННІЖ;
Наталія СИДОРЕНКО, док. філол. наук, проф., проф. кафедри друкованих медіа та історії журналістики;
Наталія ЖЕЛІХОВСЬКА, канд. наук із соц. комунік, доц., зав. кафедри друкованих медіа та історії журналістики;
Алла КОБИНЕЦЬ, канд. філол. наук, доц., доц. кафедри друкованих медіа та історії журналістики;
Юлія НЕСТЕРЯК, канд. наук із соц. комунік, доц., доц. кафедри друкованих медіа та історії журналістики;
Ірина ЄВДОКИМЕНКО, канд. наук із соц. комунік, доц. кафедри друкованих медіа та історії журналістики;
Володимир ЛИТВИНЕНКО, канд. наук із соц. комунік, доц. кафедри друкованих медіа та історії журналістики;
Андрій ЮРИЧКО, канд. наук із соц. комунік., асист. кафедри друкованих медіа та історії журналістики, технічний редактор.

Українська журналістська освіта: історія, сучасність, перспективи розвитку: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю / упоряд. Ю. Бондар, А. Волобуєва, І. Євдокименко, Н. Желіховська, Н. Сидоренко. Київ, 2026. 285 с.

Збірник матеріалів «Українська журналістська освіта: історія, сучасність, перспективи розвитку» об’єднує наукові та практичні напрацювання учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. У публікаціях висвітлено становлення та еволюцію журналістської освіти в Україні, окреслено сучасні тенденції її розвитку, виклики цифрової доби та глобалізації. Автори пропонують аналітичні огляди, досвід упровадження освітніх інновацій, а також бачення шляхів модернізації підготовки медіафахівців. Видання буде корисним для науковців, викладачів, студентів і практиків медіасфери, які цікавляться проблемами та перспективами фахової освіти.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за достовірність і оригінальність інформації, коректність цитування та посилання на джерела несуть автори. Викладені погляди можуть не збігатися з позицією редакційної колегії, рецензентів чи Навчально-наукового інституту журналістики. До збірника не включено матеріали, написані з порушенням принципів академічної доброчесності.

© Колектив авторів, 2026
© ННІЖ КНУ імені Тараса Шевченка, 2026

НІКИТЕНКО Вікторія
Framing Strategic State Communication During Wartime: Implications for the Training of Media Professionals **239**

ПЕТРІВ Тарас
Виклики для українських медіа в час війни **243**

ПРИСТУПЕНКО Тетяна, ЄВДОКИМЕНКО Ірина
Правове регулювання статусу журналіста в умовах дії воєнного стану в Україні **247**

П'ЯТАЧЕНКО Сергій
Сучасна література в умовах війни: як навчати журналістів критично аналізувати літературні наративи **251**

РАВЛЮК Юлія
Між безпекою та професіоналізмом: проблеми та перспективи журналістської освіти в умовах російсько-української війни **254**

РОМАНЮК Альона
Криза стандартів перевірки інформації: як навчати студентів фактчекінгу в умовах обмеженого доступу до першоджерел **257**

УЛИБІН Віталій
Свобода слова та етичні виклики журналістики під час війни **261**

ХОЛОД Олександр
Формування професійної ідентичності майбутніх журналістів в умовах війни: аналіз автобіографічних наративів про війну здобувачів вищої освіти (2022–2024 рр.) **265**

ШПІРКО Дмитро
Еволюція професійних компетенцій здобувача освіти: вплив технологій дистанційного навчання на формування нового типу медіафахівця **270**

ЮКСЕЛЬ Гаяна
Кримськотатарська мова в журналістській освіті України: проблеми, виклики та перспективи **273**

ЮРИЧКО Андрій
Трансформація прифронтових медіа в умовах війни: етичні норми, стратегія роботи з аудиторією та цифровізація **277**

ЯНЕНКО Ярослав
Війна і штучний інтелект як чинники трансформації сучасної медіаосвіти **283**

Віталій УЛИБІН,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

СВОБОДА СЛОВА ТА ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ ЖУРНАЛІСТИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сучасна журналістика в Україні функціонує в умовах надзвичайної складності, зумовленої війною, інформаційним тиском і трансформацією професійних стандартів. Повномасштабне вторгнення російської федерації та тривалий воєнний стан створюють безпрецедентні виклики для засобів масової інформації, які не лише інформують, але й виконують роль морального орієнтира в суспільстві. Особливого значення набувають питання дотримання етичних норм, забезпечення свободи слова та протидії різним формам цензури — як внутрішньоредакційної, так і зовнішньої.

Крім того, особливості воєнного стану значною мірою впливають на роботу журналіста. Події, які зараз відбуваються в Україні, маємо на увазі повномасштабне вторгнення та ведення активних бойових дій на великій території держави, не мають аналогів у світі. Відповідно і діяльність журналістів зокрема не може спиратись на будь-які приклади воєнного стану інших країн.

Сьогодні журналістам висвітлювати події війни складно іще й через навмисний вплив російських медіа, який можна окреслити так званою пропагандою. У подібній темі широко переплітаються два сектори: насадження думки, що Україна ніколи не була незалежною та знецінення її історії; натомість інша сторона – внутрішні конфлікти в Україні, на які мають вплив російські медіа. Один із найголовніших – це мовний конфлікт, який відбувається між двома групами українців: це ті, які прагнуть повної заборони російської мови в будь-якій сфері життя, та ті, для яких використання української мови не є ключовим в об’єднанні народу [1].

В умовах дії воєнного стану зросла вага безпекових компетентностей журналістів [3]. Також, як зазначалось у наших попередніх дослідженнях [2], гостро постає питання стандартів журналістики через часту роботу з жертвами воєнних злочинів, і вона мусить бути особливо обережною, відповідальною, виваженою. Стандарти тут набувають етичного навантаження – стають засобом захисту гідності, засобом уникнення повторної травми, інструментом емпатійної комунікації.

Разом з етичними аспектами діяльності сучасного журналіста гостро постає питання свободи слова та висловлювань, яке прямо залежить від редакційної політики видання. Проблема свободи висловлювань журналістів в умовах війни стає багатогранною: вона охоплює і конфлікти цінностей, і вплив

пропаганди, і редакційну політику, що не завжди узгоджується з етичними переконаннями журналістів.

Для вивчення питання реалізації свободи слова та висловлювань у роботі журналіста нами було проведене опитування, яке торкалось і зазначених питань. Всього в опитуванні взяли участь 56 осіб, які працюють у різних медіа 18 областей України та м. Києва.

Представимо деякі результати опитування. Нас передовсім цікавили питання, які пов'язані з порушеннями свободи слова та висловлювань журналістів та політики медіа у контексті внутрішнього та зовнішнього тиску на етичні стандарти діяльності їхніх працівників.

Одним із питань анкети було – «Чи зустрічались ви у своїй роботі з виявами порушення свободи слова та висловлювань через внутрішньоредакційну цензуру?»

Відповіді на це питання засвідчили, що більшість респондентів не стикалися з проявами внутрішньоредакційної цензури у своїй роботі — відповідь «Ні, ніколи» (n=28, 50%) була найпоширенішою. Водночас значна кількість опитаних відзначила часткову присутність таких проявів або мали труднощі з однозначною оцінкою ситуацій, обравши варіанти «Частково, іноді» (n=20, 37,5%) або «Важко сказати» (n=3, 5,4%). Відповіді «Так» (n=5, 8,9%) і «Скоріше так, ніж ні» (n=3, 5,4%) також мали місце, що свідчить про наявність окремих випадків тиску чи обмеження свободи слова в журналістській практиці. Така розподіленість відповідей демонструє складність та неоднозначність сприйняття явища цензури.

На питання «Чи зустрічались ви у своїй роботі з виявами порушення свободи слова та висловлювань через зовнішню цензуру?» відповіді респондентів розподілились так: переважна частина респондентів — 42,9% — зазначили, що іноді стикалися з проявами зовнішньої цензури. Ще 16,1% респондентів відповіли однозначно «так», а 10,7% — «скоріше так, ніж ні». Таким чином, близько 69,7% учасників у тій чи тій мірі підтверджують наявність проявів зовнішньої цензури в професійній діяльності. Водночас 23,2% не стикались із такою проблемою, а 7,1% не змогли визначитись із відповіддю.

Аналіз результатів відповідей на питання «Чи допускається, на вашу думку, зобов'язання редакцією в службовому порядку писати чи виконувати будь-що, якщо це суперечить власним переконанням чи принципам журналіста?» засвідчив неоднозначність думки респондентів: «Ні, ніколи» – 20 відповідей (35,7%), «Частково, іноді» – 20 відповідей (35,7%), «Важко сказати» – 11 відповідей (19,6%), «Не знаю, не знайомий (не знайома) з цим поняттям» – 4 відповіді (7,1%), «Скоріше так, ніж ні» – 2 відповіді (3,6%), «Так» – 1 відповідь (1,8%).

Абсолютна більшість респондентів не вважає допустимим обов'язкове виконання редакційних завдань, що суперечать власним переконанням — 35,7% відповіли «ні, ніколи». Водночас така ж кількість — 35,7% — вказали, що «частково, іноді» це допускається, що свідчить про наявність ситуаційної гнучкості або конфлікту цінностей у реальному журналістському середовищі.

Значна частина — майже 20% — утрималась від однозначної відповіді, що може свідчити про складність або делікатність теми.

Відповіді на питання «Чи погоджуєтесь ви із твердженням, що свідоме порушення норм журналістської етики є абсолютно несумісним з професійною журналістикою?» були розподілені так: «Так» відповіли 36 осіб, що становить 63,2% усіх респондентів; «Скоріше так, ніж ні» — 11 осіб (19,3%); «Важко сказати» — 6 осіб (10,5%); «Частково, іноді» — 1 особа (1,8%); «Ні, ніколи» — 2 особи (3,5%); «Не знаю, не знайомий (не знайома) з цим поняттям» — 1 особа (1,8%).

Більшість респондентів — понад 80% — цілком або переважно погоджуються з тим, що порушення етичних норм несумісне з журналістською професією. Це свідчить про високу цінність етичних стандартів серед опитаних. Водночас приблизно 12% опитаних виявили невизначеність або необізнаність у цьому питанні, що може свідчити про необхідність посилення просвітницької роботи щодо стандартів та журналістської етики.

Дослідження, проведене серед журналістів із 18 регіонів України та м. Києва, засвідчило, що в умовах воєнного стану діяльність медіа залишається вкрай складною з огляду на зростаючий тиск – як внутрішньоредакційний, так і зовнішній. Результати опитування показали, що внутрішньоредакційна цензура не є масовим явищем: половина респондентів (50%) заявили, що ніколи з нею не стикалися, хоча 37,5% вказали на часткові прояви, що свідчить про наявність окремих випадків впливу редакційної політики на свободу слова. Разом із тим, зовнішня цензура фіксується частіше: 42,9% учасників заявили, що періодично стикалися з її проявами, а ще 26,8% підтвердили це прямо або опосередковано. Це свідчить про суттєвий вплив зовнішнього середовища (політичного, економічного, правового) на незалежність медіа.

Редакційні вимоги, що суперечать переконанням журналіста, залишаються спірним питанням: хоча 35,7% категорично не допускають таких зобов’язань, стільки ж респондентів визнають, що іноді такі ситуації трапляються, що свідчить про етичну дилему у сфері виконання професійних обов’язків. Тішить, що питання етики є ключовим для більшості опитаних – 82,5% респондентів повністю або частково погоджуються, що свідоме порушення журналістських стандартів є несумісним із професією.

Таким чином, результати дослідження вказують на необхідність посилення незалежності журналістів, захисту їхніх етичних переконань, а також надання підтримки щодо підвищення обізнаності в галузі медіаетики в умовах воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Слойко Д., Кшановська А. Роль журналістської діяльності в умовах повномасштабної українсько-російської війни. Їхні зміни та вплив на суспільство. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, (May 31, 2024; Berlin, Germany). 2024. С. 208–211.
2. Улибін В., Колісник Ю. Свобода вираження та свобода слова у контексті стандартів роботи журналіста зі свідками та жертвами воєнних злочинів. *Вчені записки ТНУ. Серія: Філологія. Журналістика.* 2025. Том 36 (75), № 4. Ч. 2. С. 243-250. https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.4.2/38.

3. Reshetukha T., Kushnir O. (2023). Формування безпекових компетентностей студентів спеціальності 061 Журналістика у фокусі викликів російсько-української війни. *Communications and Communicative Technologies*. 2023. № 23. С. 24-31. https://doi.org/10.15421/292303